

Anna Suchodolska (Hanna Sukhadolskaya)
Uniwersytet Warszawski, Warszawa

Dialog Polaków z różnymi pokoleniami obcokrajowców: tożsamość, asymilacja, polityka

וְגַר לֹא-תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ כִּי-גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם¹
(‘שמות, כ”ב, ב.)

Asymilacja imigrantów jest skomplikowanym procesem, przebieg którego różni się w zależności od osobowości człowieka i może mieć różne skutki. Asymilacja powiązana jest ze zmianą tożsamości w nowej sytuacji kulturowej i zawiera następujące komponenty: 1) komponent behawioralny, czyli przyjęcie nowych tradycji, obyczajów, czasami religii, uczenie się nowego języka oraz 2) komponent niebehawioralny, czyli zmiana przekonań, wyznania itd.

W celu opisanie fenomenów świadomości językowej i świadomości komunikacyjnej oraz odpowiedzi na pytania *Jak odbywa się asymilacja imigrantów w Polsce?*, *Jak zmienia się ich tożsamość?*, *Jak te zmiany korelują z wiekiem imigrantów?* w okresie od grudnia 2014 roku do lutego 2015 roku przeprowadziłam badania socjolingwistyczne wśród imigrantów różnych narodowości mieszkających w Warszawie.

O ile jest mi wiadomo, badania tożsamości w środowisku imigrantów mieszkających w Polsce nie zostały dotychczas przeprowadzone. Zbliżone tematy poruszone zostały przez J. Berry’ego (2003), J. Harlesa (1997), M. Krzyżanowskiego i R. Wodaka (2007) oraz wielu innych badaczy.

Sz szczególnie popularne i aktualne są badania związane z tożsamością oraz asymilacją imigrantów w Izraelu, kraju pełnym przedstawicieli różnych kultur

---

¹ *Cudzoziemca nie będziesz krzywdził, ani uciskał go; bo cudzoziemcami byliście w ziemi Micraim (Exodus 22:20) (Tora 2010: 103).*

i z tego powodu nazywanym *rajem dla socjologów* (Kopeliovich 2009), (Nizhnik 2003), (Remennick 2007).

W 100-osobowej grupie respondentów jest 12 osób (12%) w wieku do 20 lat, 65 osób (65%) w wieku od 21 do 30 lat, 18 osób (18%) w wieku od 31 do 40 lat oraz 5 osób w wieku od 41 do 50 lat.

Imigrantom zostały zaproponowane dwie możliwości: a) udzielenie wywiadu albo b) wypełnienie ankiety. Pytania wywiadu pokrywały się z pytaniami ankiety i dotyczyły komunikacji imigrantów w różnych miejscach – w bankach, sklepach, szpitalach, urzędach do spraw cudzoziemców, na uczelniach oraz na policji itd.

Respondenci proszeni byli o skończenie fraz typu *Podoba mi się..., Nie podoba mi się..., Sugeruję..., Boję się tego, że (Obawiam się tego, że)..., Chciałbym, żeby (Chciałabym, żeby)..., Oczekuję, że..., Działam...* oraz ewentualnie o wyrażenie swojej opinii albo sugestii w kolumnie pod tytułem *Inne komentarze*.

Uzyskany materiał poddany został analizie jakościowej.

Przyjęłam definicję Henriego Tajfela, twórcy teorii tożsamości, który twierdził, że tożsamość w kontekście społeczeństwa zawiera *indywidualny ja-koncept, który wywodzi się z wiedzy człowieka o przynależności do grupy społecznej (albo grup społecznych), jak również z emocjonalnego przywiązania do tego członkostwa* (Identity in a social context involves “the individual’s self-concept which derives from his knowledge of his membership of a social group (or groups) together with the emotional significance attached to that membership”) (Tajfel 1974: 69).

Stanisław Dubisz wyodrębnia trzy postawy wobec tożsamości: a) postawę konserwatywną (*petryfikowanie pewnych wartości i swego rodzaju kult tradycjonalizmu*), b) postawę adaptacyjno-innowacyjną (*do tradycyjnej podstawy stara się dołączyć nowe elementy tożsamościowe*), oraz c) postawę dezintegracyjno-innowacyjną (*sprawdza się ona do likwidowania tożsamości odziedziczonej na rzecz tożsamości nowej*) (Dubisz 2014: 20).

Analiza wypowiedzi moich respondentów wskazuje na to, że można wyodrębnić również czwarte podejście do tożsamości – postawę dezintegracyjno-multiinnowacyjną.

Opiszę te cztery fenomeny po kolei. Poniższe listy charakterystyk są „portretami zbiorowymi”, i nie koniecznie wszystkie uwzględnione w nich cechy charakteryzują każdego respondenta o odpowiedniej postawie. W podsumowującej części artykułu przedstawiłam zatem tylko statystyki dotyczące liczby typowych przedstawicieli tej czy innej postawy. Stworzenie tych „portretów zbiorowych” było niezbędne ze względu na to, że sylwetki respondentów znajdują się na pewnym kontinuum trudnym do opisanego oraz analizy bez zaznaczenia na nim najważniejszych punktów.

Postawę konserwatywną moich respondentów charakteryzuje:

- 1) Niechęć do przyjmowania nowych tradycji, obyczajów, zwyczajów albo brak zainteresowania nimi, dążenie do utrzymania starego układu, porządku ((*Я хотел бы, чтобы*) принимали узбекскую валюту ((Chiałbym), żeby przyjmowana była waluta uzbecka) (87); (*Я хотел бы, чтобы*) во всех автоматах был укр. язык ((Chiałbym), żeby we wszystkich automatach był język ukraiński) (89)).
- 2) Niechęć albo brak możliwości uczestnictwa w życiu kulturowym oraz społecznym kraju zamieszkania.

Moi respondenci o konserwatywnej postawie nie uczestniczą aktywnie w imprezach kulturowych ze względu na brak znajomości języka polskiego oraz ze względu na zaangażowanie w program kulturowy ich organizacji narodowych.
- 3) Dążenie do używania swojego etnicznego kodu komunikacyjnego (*Все знакомые говорят по-русски, а я стараюсь говорить по-украински* (Wszyscy znajomi mówią po rosyjsku, a ja staram się mówić po ukraińsku) (89)).
- 4) Dość wąskie koło znajomych, użytkowników tego samego języka ojczystego (*I was thinking about communication with other students – how I would and if they will accept me, if I will manage to make friend with others just first 2 weeks because I didn't knew anyone. It was new environment for me and it was a kind of challenge to adopt to a new environment. When university classes started and after one week it becomes very successful because even I get recognized with other Georgians. Some foreign students introduced me to other Georgians* (Myślałem o komunikacji z innymi studentami, jaka będzie i czy mnie zaakceptują, czy zdążę nawiązać znajomość z innymi w tylko dwa tygodnie; nie znałem nikogo. To było dla mnie nowe środowisko i adaptacja była dla mnie wyzwaniem. Kiedy zaczęły się wykłady na uczelni, to po jednym tygodniu udało się, ponieważ zapoznałem się z innymi Gruzinami. Jacyś studenci zza granicy przedstawili mnie innym Gruzinom) (83)).
- 5) Niechęć do uczenia się języka kraju zamieszkania, czasami pesymizm odnośnie postępów w nauce języka obcego, promowanie języka ojczystego (*Говорю только на узбекском языке* (Mówię tylko po uzbecku) (87)).

Na przykład, pewien osiemnastoletni respondent pochodzenia ukraińskiego odmawia używania innego języka niż jego język ojczysty: *Так как я говорю по-украински все стараются понимать меня. Не просят говорить на их языке* (Ze względu na to, że mówię po ukraińsku, wszyscy starają się mnie zrozumieć. Nie proszą, abym mówił w ich języku) (89). Respondent twierdzi, że nie odniesie sukcesów w nauce

języka polskiego: *Лучше чем сейчас я польский знать не буду* (Nie będę znał języka polskiego lepiej niż teraz) (89).

Drugi respondent z Uzbekistanu w wieku 20 lat opowiadał się za tym, żeby jego język ojczysty był aktywnie używany w Polsce oraz nabył status języka międzynarodowego (*(Я хотел бы) добавить узбекский язык* ((Chciałbym) dodać język uzbecki) (87); *Узбекский язык станет международным* (Język uzbecki stanie się międzynarodowym) (87); *(Мне не нравится то, что) бомжи в автобусе не знают узбекский язык* ((Nie podoba mi się to, że) bezdomni w autobusie nie znają uzbeckiego) (87); *Учу однокурсников узбекскому языку* (Uczę kolegów z roku języka uzbeckiego) (87)).

Często respondenci nie uczą się języka polskiego i przytaczają różne przyczyny, ze względu na które jest trudny, np.: *Legenda. Бóg stworzył разные слова. За помощью ładniejszych уkształтовали się разные языки. Зostały same brzydkie. Z nich został utworzony язык польски* (75).

- 6) Stwierdzenia dotyczące przynależności do poprzedniej wspólnoty.

Najczęściej respondenci nie mówią konkretnie, do której grupy etnicznej albo społecznej należą. Te informacje można jednak uzyskać na podstawie analizy wszystkich wypowiedzi respondenta. Na przykład, z kilku wypowiedzi mojej respondentki z Ukrainy można wywnioskować, że utożsamia się z mniejszością ukraińską (albo narodem ukraińskim): *(Podoba mi się,) że Polacy nie гэси i własny языка mają, że го шаную, chociaż z młodzieżą różnie bywa...* (94); *(Nie podoba mi się,) że mniejszość narodowa ukraińska w Polsce stanowi prawie 40 000 ludzi i nie та jej w сеймие Польским* (94); *(Podoba mi się,) że w TVP jest program Теленовини* (94).

- 7) Utożsamianie się z wartościami poprzedniej wspólnoty (i ich promowanie) *(Lubię bardziej bezpośrednią komunikację, doceniam szczerść, otwartość* (1)).

W przypadku konserwatywnej postawy respondenci są jakby odwrócenie w stronę poprzedniego kraju zamieszkania.

Dla postawy adaptacyjno-innowacyjnej właściwe są następujące charakterystyki:

- 1) Przyjmowanie niektórych polskich tradycji, obyczajów oraz zwyczajów *(Po przyjeździe do Polski przestałam dzwonić do ludzi wieczorem* (1)).
- 2) Dość aktywne uczestnictwo w życiu kulturowym oraz społecznym *(Тандемы организовывать. Например, кто-то говорит на русском и может научить кого-то из поляков русскому в обмен на польский. Вот такие мероприятия, это был бы хороший обмен опытом. Такой обмен, да, бартер, если можно так сказать* (Można prowadzić spotka-

nia w dwóch językach, w trzech językach. Można organizować tandemy. Na przykład, ktoś mówi po rosyjsku i może nauczyć Polaków rosyjskiego w zamian za polski. Takie spotkania byłyby dobrą wymianą doświadczeniem. Taka wymiana, tak, barter, jeśli można tak powiedzieć) (1)).

- 3) Дążenie do używania kodu komunikacyjnego, który jest najbardziej rozpowszechniony w kraju zamieszkania (*Я придерживаюсь такой точки зрения, что, если человек приезжает в страну (в гости или жить), то со своим уставом в чужой монастырь не приходят. Это хороший тон – владеть правилами страны (на минимальном уровне). Если меня приглашают медиа (редакции), то я буду говорить по-польски. Я стараюсь этим правом не злоупотреблять. Человек должен стараться жить по законам страны, где он живет. Это не у всех получается. Но стремиться к этому надо, если мы хотим жить в мире* (Trzymam się tego zdania, że jeśli osoba przyjeżdża do kraju jako gość albo chce w nim mieszkać, to nie może.... Jest to dobry ton – znać reguły innego kraju (choćby na podstawowym poziomie). Jak redakcje mnie zapraszają, to mówię po polsku. Staram się tego nie nadużywać. Człowiek powinien żyć według reguł kraju, w którym mieszka. Nie u wszystkich to wychodzi. Ale trzeba dążyć do tego, jeśli chcemy pokoju) (21)).
- 4) Aktywne użycie się języka obcego (języków obcych) (*Просто меньше пить спиртное, гулять на клубе, а большие, хотя бы часа 2 в день, уделять иностранному языку. Проблема сама по себе через полгода исчезнет. Либо еще можно (решение этой проблемы) приехать на факультет Варшавского университета, который потенциально изучает твой язык, то есть «Русыстыка», например, или, там не знаю, «Славистика», предложить объявление: «Научу русскому, белорусскому, не знаю, хорватскому языку в обмен на польский». И создаешь группу из трех людей и в разные дни недели говоришь полчаса на своем языке, полчаса на языке человека, с кем ты общаешься. Вместе какие-то упражнения делаете, помогаете с рефератами, с курсовыми там, с контрольными. Вот такие вот варианты* (Po prostu trzeba pić mniej alkoholu, mniej chodzić do klubów, a więcej, przynajmniej dwie godziny codziennie, uczyć się języka obcego. Problem zniknie po pół roku. Albo można (to jest rozwiązanie tego problemu) przyjechać na wydział Uniwersytetu Warszawskiego, na którym teoretycznie uczy się tego języka, czyli Rusycystyka, na przykład, albo, nie wiem, Sławistyka, napisać ogłoszenia: „Nauczę rosyjskiego, białoruskiego, nie wiem, chorwackiego w zamian za polski”. I stworzyć grupę złożoną z trzech osób, i w różne dni tygodnia mówić przez pół

- godziny w swoim języku i w języku tej osoby, z którą się komunikuje. Przerabiać razem jakieś ćwiczenia, pomagać sobie nawzajem z referatami, z pracami dyplomowymi, z pracami zaliczeniowymi. Takie są opcje) (82)).
- 5) Dążenie do nawiązywania znajomości z etnicznymi użytkownikami języka kraju zamieszkania; szerokie koło znajomych (*Od samego początku byłam nastawiona na komunikację z rodowitymi Polakami* (1)).
  - 6) Stwierdzenia świadczące o przynależności do poprzedniej wspólnoty (*A jednak czuję się trochę Białorusinką* (1)).
  - 7) Najczęściej poparcie wartości starej wspólnoty, krytyka nowego układu społecznego, paradygmatu kulturalnego (*Believe that the Polish mentality can change, even though they are a big country* (Wierzę, że polska mentalność zmieni się, mimo że to duży kraj) (64); *That there are too much religious topics and synchronized films* (Za dużo jest tematów religijnych oraz dubbingowania filmów) (64); *That Polish don't know their bad knowledge of English comes from bad TV policy* (Polacy nie wiedzą, że ich słaba znajomość języka angielskiego wynika ze złej polityki telewizyjnej) (64)).

W przypadku adaptacyjno-innowacyjnej postawy do tożsamości osoba jakby idzie w stronę nowego kraju zamieszkania, jednak ciągle odwraca się do tyłu, do kraju poprzedniego zamieszkania.

Postawa dezintegracyjno-innowacyjna występuje rzadko. W analizowanych przeze mnie materiałach nie ma przykładów sylwetek respondentów, które odpowiadałyby jej następującym charakterystykom:

- 1) Przyjmowanie większości tradycji, obyczajów oraz zwyczajów.
- 2) Dość aktywne uczestnictwo w życiu kulturowym oraz społecznym kraju zamieszkania.
- 3) Używanie kodu komunikacyjnego, który jest najbardziej rozpowszechniony w kraju zamieszkania.
- 4) Przyswojenie języka obcego (języków obcych).
- 5) Szerokie koło znajomych, etnicznych użytkowników języka kraju zamieszkania.
- 6) Stwierdzenia dotyczące przynależności do nowej wspólnoty.
- 7) Poparcie wartości nowej wspólnoty.

W przypadku dezintegracyjno-innowacyjnej postawy osoba zwraca się w kierunku nowego kraju oraz jego kultury.

Natomiast przynajmniej trzech respondentów charakteryzuje dezintegracyjno-multiinnowacyjna postawa w stosunku do tożsamości, która polega na przyjęciu elementów tożsamościowych należących do różnych paradygmatów. Poniżej zostały opisane następujące jej przejawy:

- 1) Sytuacyjne przestrzeganie tradycji, obyczajów oraz zwyczajów (*Będąc z Polakami, przestrzegam ich reguły, będąc z Izraelczykami – żydowskie reguły, będąc na konferencji przestrzegam protokołu dyplomatycznego, będąc w klubie zapominam o nim* (1)).
- 2) Dość aktywne uczestnictwo w życiu kulturowym oraz społecznym różnych grup społecznych oraz różnych narodowości (*Ubieram choinkę na Boże Narodzenie, składam życzenia kobietom ósmego marca oraz facetom dwudziestego trzeciego lutego, kupuję miód przed Chanuką* (1)).
- 3) Używanie kilku kodów komunikacyjnych, m.in. tego, który jest najbardziej rozpowszechniony w kraju zamieszkania.

Wszyscy moi respondenci o postawie multiinnowacyjnej byli osobami wielojęzycznymi. Na przykład, jeden Anglik mówił po angielsku, po rosyjsku, po polsku, po hiszpańsku oraz po niemiecku. Kod komunikacyjny dobierał w zależności od sytuacji: *Rozmawiam w Holandii po angielsku z bankiem itd., wtedy lepiej obsługują* (2).

- 4) Łatwe przyswajanie języka obcego (języków obcych).

Moi respondenci, których cechuje dezintegracyjno-multiintegracyjna postawa do tożsamości, są osobami wykształconymi (lingwista, tłumacz, poeta) i mogą pochwalić się szybkim przyswajaniem języka obcego (*Nauczyłem się polskiego w ciągu dwóch lat* (1)).

- 5) Szerokie koło znajomych, etnicznych użytkowników różnych języków, m.in. języka kraju zamieszkania (*Przyjaźnię się z Polakami, ludźmi z byłego Związku Radzieckiego, Izraelczykami, osobami ze Stanów Zjednoczonych* (1)).
- 6) W niektórych przypadkach akceptacja wartości kilku religii (*Можно, конечно, с ним поговорить и сидя у себя дома, и находясь где-то в кафе, но можно зайти в храм, потому что там тихо и потому что там можно сконцентрироваться и настроиться на какие-то вибрации интересные. Но для этого подходит не любая, не любая, для меня лично, не любая церковь. Я могу прийти в костел, посидеть на скамеечке, подумать о чем-то, да. Вот, я не был никогда на востоке, но я думаю, что мне было бы интересно сходить и в буддистский храм, к примеру, очень интересно. Или в синтоистский, или в индуистский* (Można, oczywiście, porozmawiać z nim [ze Stwórcą – A.S.], siedząc u siebie w domu albo będąc w kawiarni, ale można wejść do kościoła, ponieważ jest tam cicho i można skupić się i nastawić się na jakieś interesujące wibracje. Ale nie każdy kościół, nie każdy mi osobiście pasuje. Mogę przyjść do kościoła katolickiego, posiedzieć w ławce, pomyśleć o czymś, tak. Nigdy nie byłem na wschodzie, ale

- myślę, że byłoby ciekawie iść do świątyni buddyjskiej, na przykład, bardzo interesująco. Albo do szintoistycznej, albo do hinduskiej) (21)).
- 7) Przynależność do różnych grup religijnych (*Mogę stać przed ołtarzem w kościele, mogą czytać „Amidę” ze złączonymi stopami w synagodze* (2)).
  - 8) Stwierdzenia dotyczące przynależności do różnych wspólnot albo niejednoznaczne określenie swojej tożsamości, przynależności itd. (*Mam kłopoty z tożsamością. Nie czuję się ani Białorusinką, ani Polką, ani tak do końca Europejką* (1)).
  - 9) Poparcie wartości różnych grup społecznych oraz różnych narodowości, niwelowanie granic między różnymi grupami społecznymi (*We need some policy which makes us forgot about these boundaries, you know. Like I'm talking to you, it doesn't make any difference, if you are Byelorussian, Ukrainian, you know. Engagement that will engage all of us regardless the boundaries that we have* (Potrzebujemy polityki, dzięki której zapomnielibyśmy o granicach, wiesz. Rozmawiam z Tobą i nie ma różnicy, czy jesteś Białorusinką, Ukrainką, wiesz. [Potrzebujemy zadań – A.S.], w które się zaangażujemy, niezależnie od dzielących nas granic) (49)).
  - 10) Poparcie liberalnej polityki wobec obcokrajowców (*I like the effort but at the same time I'm looking for flexibility in this policy for international people, especially for official work* (Imponują mi starania, ale jednocześnie oczekiwałbym elastyczności w polityce wobec ludzi z za granicy, zwłaszcza wobec pracujących legalnie) (77)).

Omawiane podejście do tożsamości można opisać za pomocą metafory kameleona, metafory maski.

Jeden z respondentów przedstawił następujące uzasadnienia swojego wyboru:

- a) dążenie do osobistego rozwoju (*Но, может быть, даже космополитизм – это не основная причина, да, потому что я всегда, ну, довольно осторожно отношусь к такому способу идентификации, который связан с тем, что тебе дано от рождения. Да, то есть то, на что ты никак не влиял и чего ты никак вот своими собственными усилиями не заслужил, не заработал. Это вот пол, да. Это национальность, это история, да, твоего народа или твоей страны, да* (Ale być może, kosmopolityzm nie jest główną przyczyną, ponieważ zawsze dość ostrożnie podchodzę do takiego sposobu samoidentyfikacji, który jest powiązany z tym, co jest wrodzone. Tak, czyli to, na co w żaden sposób nie wpływałeś i na co dzięki swoim staraniom nie zasłużyłeś, nie zapracowałeś. Jest to płeć. Jest to narodowość, jest to historia Twojego narodu albo Twojego kraju) (21));

- b) relatywizm poglądów (*...Я вообще считаю, что любая идентификация – это очень расплывчатая вещь сама по себе, очень неустойчивая, очень шаткая, да, потому что человек, на самом деле, не может сказать, кто он: я мужчина, я инженер, я врач, я трус, я храбрец, я алкоголик, я трезвенник, я, там, ребенок* (W ogóle uważam, że każda tożsamość jest jako taka bardzo płynna, bardzo niestabilna, bardzo niepewna, ponieważ osoba tak naprawdę nie może powiedzieć, kim jest – mężczyzną, inżynierem, lekarzem, tchórzem, śmiałkiem, alkoholikiem, trzeźwym, dzieckiem) (21));
- c) poglądy polityczne – internacjonalizm, kosmopolityzm, anacjonalizm (*...В нормальной советской школе в 80-е гг., где нам вдолбили в голову (и я считаю, что это хорошо), вдолбили интернационализм, внушили, что все люди равны, и что цвет кожи не имеет никакого значения, что язык важен, но пока ты на нем говоришь и пишешь, а это не повод для каких-то конфликтов, что дружба народов – это главное, да, что интернационализм – это хорошо* ([...] W zwykłej radzieckiej szkole w latach 80-ych, w której nam wbito do głowy (i to uważam za dobre), wbito internacjonalizm, zasugerowano, że wszyscy ludzie są równi i że kolor oczu nie ma żadnego znaczenia, że język jest ważny, dopóki mówisz w nim oraz piszesz, ale nie powinien być powodem konfliktów, że przyjaźń narodów jest najważniejsza, że internacjonalizm jest dobry) (21)).

W grupie osób w wieku do 20 lat są dwie osoby, których wypowiedzi świadczą o tym, że mają oni konserwatywną postawę wobec tożsamości. Dziesięciu innych respondentów ma adaptacyjno-innowacyjną postawę wobec tożsamości.

W drugiej grupie wiekowej wszyscy respondenci oprócz jednego mają adaptacyjno-innowacyjną postawę wobec tożsamości. Jedną respondentkę w wieku 27 lat charakteryzuje dezintegracyjno-multiinnowacyjna postawa.

W trzeciej grupie wiekowej jedna osoba ma dezintegracyjno-multiinnowacyjną postawę wobec tożsamości. Inni zaś – adaptacyjno-innowacyjną.

Czwarta grupa wiekowa składa się z czterech respondentów z adaptacyjno-innowacyjną postawą oraz jednego respondenta z dezintegracyjno-multiinnowacyjną postawą.

Rezultaty przeprowadzonych badań pozwalają na wyciągnięcie następujących wniosków:

- 1) Jeśli przedstawić graficznie proces asymilacji lub integracji obcokrajowca jako oś, to można na niej zaznaczyć dwa bieguny, jeden z których będzie oznaczał konserwatywną postawę do tożsamości, drugi zaś – dezintegracyjno-innowacyjną postawę (albo multiinnowacyjną postawę); środkowy punkt natomiast będzie symbolizował adaptacyjno-innowacyjną postawę do tożsamości.

- 2) Typowo konserwatywna postawa do tożsamości w badanej grupie respondentów jest rzadko spotykana. Jeden z respondentów, którego ona cechuje, to młody Ukrainiec. Badania przeprowadzone zostały w okresie, kiedy po Euromajdane oraz wydarzeniach na wschodzie Ukrainy do Polski zaczęli masowo przyjeżdżać uchodźcy oraz imigranci ekonomiczni. Na Ukrainie można było zaobserwować wysoką aktywność społeczną obywateli oraz dążenie do zachowania jednolitego terytorium państwa i narodowej tożsamości. Na wypowiedzi jednego z moich respondentów jednoznacznie wpływały czynniki pozajęzykowe. Sądzę, że konserwatywna postawa do tożsamości wspomnianych dwóch respondentów nie przeszkodzi im w przyszłości w pełnej integracji z polskim społeczeństwem. Uważam również, że opisywane postawy są pewnymi etapami ewolucji tożsamości imigrantów. Konserwatywna postawa może zmienić się w adaptacyjno-innowacyjną, adaptacyjno-innowacyjna – w dezintegracyjno-innowacyjną. Powtórne badania przeprowadzone z tymi samymi respondentami na pewno dałyby inne wyniki.

W literaturze przedmiotu wymienione są różne czynniki, które wpływają na rozwój (pojawienie się) nowej tożsamości: a) czas spędzony w obcym kraju (Grant 2007), (Walters, Phythian, Anisef 2007), b) posiadanie obywatelstwa (Krzyżanowski, Wodak 2007), (Walters, Phythian, Anisef 2007), c) stopień podobieństwa między kulturą ojczystą a kulturą kraju zamieszkania (Grant 2007), d) poprzednie doświadczenie bycia imigrantem (Grant 2007), (Krzyżanowski, Wodak 2007).

Można przypuścić, że po jakimś czasie spędzonym w Polsce albo ewentualnie w jakimś innym kraju respondenci mogliby nabyć np. adaptacyjno-innowacyjną podstawę do tożsamości. Zamykanie się respondentów na polską kulturę jest mało prawdopodobne.

- 3) Adaptacyjno-innowacyjna postawa do tożsamości jest dominującą postawą, która charakteryzuje moich respondentów. Wskazuje na pozytywną dynamikę w procesie adaptacji w nowym środowisku. Pozytywny wpływ na adaptację respondentów ma ich młody wiek oraz wykształcenie. Praktycznie wszyscy moi respondenci są w stanie komunikować się z etnicznymi Polakami. W analizowanych materiałach nie były podawane przykłady agresji bezpośredniej albo agresji werbalnej. Są jednak wspomnienia o odczuwanym przez imigrantów napięciu podczas prowadzenia rozmów w języku rosyjskim: *Политика очень сильно влияет. Едешь в транспорте и кто-то говорит на русском. Никто ничего не говорил. Но оно всегда, какое-то легкое напряжение. Но это в большинстве не зависит от людей* (Polityka bardzo wpływa. Jedziesz komunikacją miejską i ktoś mówi po rosyjsku. Nikt nic nie mówi,

- ale zawsze jest jakieś słabe napięcie. Ale w większości to zależy od ludzi (96). Jest to na pewno rezultat negatywnego wizerunku Rosji w europejskich mediach, który wykształcił się w ciągu ostatnich dwóch lat.
- 4) Można przypuścić, że dezintegracyjno-innowacyjna postawa do tożsamości pojawia się po dłuższym okresie przebywania w obcym kraju. W moich badaniach natomiast uczestniczyli głównie imigranci, którzy niedawno przyjechali do Polski, dlatego nie przeanalizowano odpowiednich sylwetek respondentów.
  - 5) Dezintegracyjno-multiinnowacyjna postawa do tożsamości jest najbardziej interesującym zjawiskiem uwarunkowanym, po pierwsze, pragmatyzmem imigrantów dążących do efektywnej asymilacji oraz do wykonywania pracy zarobkowej za granicą, i po drugie, przebiegiem procesu globalizacji (Barber 2003: 45).
  - 6) Polityka Rzeczypospolitej Polskiej wobec analizowanej grupy imigrantów ekonomicznych nie wymaga specjalnych działań skierowanych na ich integrację. Zmiana polityki informacyjnej w celu stworzenia pozytywnego wizerunku rosyjskojęzycznych imigrantów nie przyniosłaby w chwili obecnej zauważalnych rezultatów ze względu na niestabilną sytuację geopolityczną, opisywaną często przez różne wydawnictwa.

Bibliografia

- Barber P.G., 2003, *Citizenship and attachment across borders? A transnational and anthropological research agenda*, "Canadian Diversity" t. 2, nr 1, s. 45–46.
- Berry J.W., 1997, *Immigration, acculturation, and adaptation*, "Applied Psychology: An International Review" 46, s. 5–68.
- Dubisz S., 2014, *Tożsamość w zbiorowościach polonijnych* [w:] E. Golachowska. A. Zielińska (red.), *Konstrukcje i dekonstrukcje tożsamości. T. 2, Tożsamość wobec wielojęzyczności*, Warszawa, s. 18–22.
- Grant P.R., 2007, *Sustaining a strong cultural and national identity: The acculturation of immigrants and second-generation Canadians of Asian and African descent*, "Journal of International Migration and Integration" t. 8, nr 1, s. 89–116.
- Harles J., 1997, *Integration before assimilation: immigration, multiculturalism and the Canadian polity*, "Canadian Journal of Political Science" t. 30, nr 4, s. 711–737.
- Kopeliovich S., 2009, *Reversing language shift in the immigrant family: a case study of a Russian-speaking community in Israel*, Saarbruken.
- Krzyżanowski M., Wodak R., 2007, *Multiple identities, migration and belonging: "Voices of Migrants"* [w:] C. R. Caldas-Coulthard, R. Iedema (red.), *Identity Trouble: Critical Discourse and Contested Identities*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire, New York, s. 95–119.

- Monsivais G.I. , 2004, *Hispanic Immigrant Identity: Political Allegiance vs. Cultural Preference*, New York.
- Niznik M., 2003, *Specifics of the cultural integration of the Russian-speaking immigrants in Israel*, "Diasporas, Independent Academic Journal" nr 1, s. 48–67.
- Remennick L., 2007, *Russian Jews on Three Continents: Identity, Integration, and Conflict*, New Jersey.
- Tajfel H., 1974, *Social identity and intergroup behaviour*, "Social Science Information" t. 13, s. 65–93.
- Tora = *Tora. Pięcioksiąg Mojżesza*, 2010, Kraków.
- Walters D., Phythian K., Anisef P., 2007, *The acculturation of Canadian immigrants: determinants of ethnic identification with the host society*, "Canadian Review of Sociology and Anthropology" t., 44, nr 1, s. 37–64.

Dialogue between Poles and various generations of foreigners: identity, assimilation, politics

Summary

The paper presents the results of sociolinguistic research conducted among immigrants from December 2014 until February 2015 in Warsaw. The aim of the research was to analyse the identity of the respondents. The paper describes four attitudes of immigrants towards identity: 1) conservative attitude based on creating certain values and a kind of traditionalism, 2) adaptative attitude, which is based on adding new elements to a traditional attitude disintegrative yet innovative attitude, the elimination of the old identity and building a new one and 4) multi-innovative attitude based on elimination of the old identity and building more than one new identity. The correlations between the age of the immigrants and their attitude toward identity has been presented. Some recommendations regarding language politics relating to economic immigrants has been given.

Keywords: immigrants, identity, attitudes toward identity, assimilation, integration.

Słowa kluczowe: imigranci, tożsamość, podejście do tożsamości, asymilacja, integracja.